

แควมวิจัย นว. Research Notes

ศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพจากสมุนไพร Center for Research and Development of Herbal Health Products

รศ.ดร. บังอร ศรีพานิชกุลชัย (Assoc. Prof. Dr. Bungorn Sripanidkulchai)

หลักการและความเป็นมา

ประเทศไทยมีสมุนไพรที่เป็นมรดกสำคัญของชาติหลายชนิด มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมการรักษาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้สมุนไพรมาเป็นเวลานานโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์ หากแต่ยังขาดการศึกษาวิจัยที่เป็นระบบอย่างครบวงจร ปัจจุบันการใช้สมุนไพรในรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่อำนวยความสะดวกให้ผู้บริโภคเป็นที่ต้องการเพิ่มขึ้นและยังมีโอกาสทางการตลาดมากมาย ดังนั้นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพรจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นเล็งเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนโดยสภามหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ให้ความเห็นชอบให้จัดตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพจากสมุนไพรขึ้นตั้งแต่วันที่ 10 มิถุนายน 2545 โดยมีมุ่งหมายที่จะให้ศูนย์ฯ พัฒนากลุ่มงานวิจัยที่มีคุณภาพเฉพาะทางด้านสมุนไพรให้ไปในทิศทางเดียวกันกับยุทธศาสตร์และแผนงานวิจัยแบบบูรณาการระยะปานกลาง (พ.ศ. 2548-2550) ของประเทศ ด้วยหลักคิดที่ว่าศูนย์ฯ จะมีส่วนช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แข่งขันได้เพื่อสนองกลุ่มผู้บริโภคเฉพาะส่วนที่ได้คัดแยกไว้ (differentiation

focused group) ด้วยทิศทางการวิจัยที่มุ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพใช้ในครัวเรือนซึ่งแข่งขันได้และมีมาตรฐานตามความต้องการของชาวต่างประเทศ ทิศทางการวิจัยที่มุ่งสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์สุขภาพจากภูมิปัญญาไทย และทิศทางการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการพัฒนาเครือข่ายองค์ความรู้ด้านสมุนไพรของท้องถิ่นเชื่อมโยงกับวิทยาการสมัยใหม่ให้กับกลุ่มคนในและนอกพื้นที่ตั้งของศูนย์ฯ ซึ่งทิศทางนี้อาจช่วยนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพและโอกาสของการสร้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ชุมชนที่มีรายได้น้อย ลดการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมืองหลวง เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจฐานของประเทศในระดับฐานราก

วิสัยทัศน์ (Vision)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นศูนย์แห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และเสริมสร้างผลงานวิจัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพรอย่างเป็นระบบและครบวงจร เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการแข่งขันได้ในเชิงพาณิชย์

พันธกิจ (Mission)

1. สร้างผลงานวิจัยสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพรที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาเชิงพาณิชย์
2. สร้างระบบเชื่อมโยงเครือข่ายงานวิจัยของแต่ละหน่วยย่อยไปสู่การใช้จริงโดยเน้นคุณภาพประสิทธิภาพ และความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์
3. สนับสนุนให้นักวิจัยในศูนย์มีความเข้มแข็งสร้างผลงานวิจัยที่นำไปสู่การผลิตผลิตภัณฑ์สุขภาพเชิงพาณิชย์

4. สนับสนุนนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในหลักสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้ทำการวิจัยและมีความเชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพร
5. ร่วมผลักดันให้มีหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ด้านผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรสาขาใหม่ที่ยังไม่มีการเปิดสอน
6. ดึงพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยเกี่ยวกับสมุนไพร ทั้งในวารสารต่างประเทศและในประเทศ
7. สนับสนุนให้มีการจดทะเบียนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพร
8. ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่นักวิจัยในศูนย์สร้างขึ้นแก่หน่วยงานของรัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนทั่วไป

เป้าหมาย (Goals)

1. ให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นศูนย์วิจัยและพัฒนาด้านสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพ เพื่อให้เป็นศูนย์วิชาการด้านสมุนไพรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการวิจัยและพัฒนาสมุนไพรที่เป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ เพื่อการสนับสนุนด้านงบประมาณงานวิจัยอย่างเป็นระบบ และยั่งยืน
3. ให้เกิดศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจากสมุนไพรในระดับมหาวิทยาลัย
4. ผลิตและพัฒนางานวิจัยร่วมกับการพัฒนาบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัย
5. สร้างความร่วมมือกับนักวิชาการในต่างประเทศ
6. สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ และถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมสู่ชุมชน

วัตถุประสงค์ (Objectives)

1. เพื่อจัดตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีด้านสมุนไพร และผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ
2. เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากร และดำเนินงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพของบุคลากรมหาวิทยาลัย

ข้อบกพร่อง

3. เพื่อสนับสนุนให้เกิดผลงานวิจัยด้านสมุนไพรที่ดีมีคุณภาพและมีประโยชน์สามารถนำไปพัฒนาได้อย่างเป็นระบบครบวงจร
4. เพื่อสนับสนุนให้เกิดการนำผลงานวิจัยของบุคลากรไปพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพแข่งขันได้ในเชิงพาณิชย์
5. เพื่อให้เกิดการสร้าง รักษา และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกิดในมหาวิทยาลัยขอนแก่นสู่การเรียนการสอนในระดับปฏิบัติและการฝึกทักษะอย่างแท้จริง ทั้งระดับปริญญาตรี และบัณฑิตศึกษา
6. เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมด้านการปลูกและการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรแก่ชุมชนในท้องถิ่น และภาคเอกชน

ขอบเขตการดำเนินงานของศูนย์ฯ

ตั้งแต่เริ่มดำเนินงาน ศูนย์ฯ ได้จัดวางรูปแบบการดำเนินงานหลายลักษณะ เช่น การจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ การสนับสนุนทุนประเภทต่างๆ ตัวอย่างการดำเนินงานที่ผ่านมาและขอบเขตของการดำเนินงานในรูปแบบต่างๆ เป็นดังนี้ คือ

การจัดกิจกรรม ลักษณะเป็นกิจกรรมทางวิชาการ ซึ่งรวมนักวิจัย นักวิชาการ ผู้ให้บริการด้านสาธารณสุข และผู้สนใจทั่วไป เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และผลงาน ตัวอย่างของกิจกรรมที่ผ่านมา ได้แก่ นิทรรศการงานวันเกษตรภาคอีสาน นิทรรศการในงานเทศกาลไหมประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาด จังหวัดขอนแก่น การเผยแพร่ความรู้ทางเว็บไซต์พร้อมทั้งบริการตอบคำถามเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สมุนไพร การจัดประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการหัวข้อต่างๆ อาทิเช่น มาตรฐานสมุนไพรเพื่อสุขภาพ สถานการณ์และความต้องการองค์ความรู้สำหรับการพัฒนาสมุนไพรเพื่อสุขภาพ งานวิจัยสมุนไพรเพื่อพัฒนาสู่ผู้ประกอบการ งานวิจัยสมุนไพรในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น

การสนับสนุนทุนวิจัย เป็นการจัดสรรเงินงบประมาณบางส่วนของศูนย์ฯ เพื่อสนับสนุนให้แก่โครงการวิจัยที่มีศักยภาพในการพัฒนามาตรฐาน

ผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพร ที่ผ่านมาได้ให้การสนับสนุนทั้งในส่วนที่เป็นการพัฒนาการตรวจในห้องปฏิบัติการ เช่น การตรวจวัดผลการต้านเชื้อโปรโตซัว การตรวจวัดสารพิษจากเชื้อรา การปนเปื้อนของโลหะหนักและจุลชีพฯ ส่วนที่เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาหรือวัตถุดิบในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหรือเพื่อเพิ่มศักยภาพหรือโอกาสของการสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน เช่น การพัฒนากระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรในชุมชน การตัดแปรรูปข้าวเหนียวเพื่อใช้ในตำรับยา เป็นต้น

การสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัยด้านสมุนไพร เป็นการจัดสรรเงินงบประมาณส่วนหนึ่งไว้สำหรับสนับสนุนให้สมาชิกได้เผยแพร่ผลงานด้วยการตีพิมพ์หรือนำเสนอผลงานในระดับนานาชาติ และระดับชาติ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพร เป็นการจัดการกระบวนการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพรของคุณย่า ผลิตภัณฑ์ที่ได้เป็น

ผลงานจากการวิจัยและพัฒนา ซึ่งอาจจำหน่าย เผยแพร่ และเป็นแนวทางการถ่ายทอดเทคโนโลยีฝึกอบรมให้แก่หน่วยผลิตที่สนใจต่อไป สมุนไพรที่ใช้เป็นสมุนไพรที่หาง่ายและมีสรรพคุณ เช่น วังหางจระเข้ ขมิ้น รำข้าว ฯ ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพที่พัฒนาขึ้นแล้วได้แก่ โลชันขมิ้น สบู่สไลด์เซอร์รัน ครีมขัดผิวสมร่ำข้าว เจลวุ้นหางจระเข้ เป็นต้น

การพัฒนามาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์สมุนไพรและการตรวจประเมิน เป็นงานพัฒนามาตรฐานของผลิตภัณฑ์ด้วยวิธีการวิเคราะห์ประเมินคุณภาพทั้งทางเคมี กายภาพ และจุลชีววิทยา เพื่อยกระดับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ซึ่งอาจใช้บริการทางวิชาการและ/หรือถ่ายทอดความรู้ด้วยการฝึกอบรมให้แก่หน่วยตรวจวิเคราะห์ทั้งภาครัฐและเอกชนต่อไป ตัวอย่างของมาตรฐานคุณภาพสารสกัดและวิธีการวิเคราะห์เพื่อประเมินคุณภาพที่ดำเนินการแล้ว ได้แก่ มาตรฐานสารสกัดข่อย มาตรฐานสารสกัดกระชายดำ ฤทธิ์ต้านออกซิเดชันของผลิตภัณฑ์ไวน์สมุนไพร เป็นต้น

